

Műhelyszemináriumai dolgozatok I.

Des baudouises

Passé martin

Daduen
Respon
Quant tu a
Vray est ou
Que les vie
N e vingt m
Vont ensem
Deon leurs
Qe nest pas
Cache nar
Ne aide pa
En parlant
Et nest au

SZÉCHENYI TERV

Jelen kutatási eredmények megjelenését "Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával" című, TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 azonosítószámú projekt támogatja. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Műhelyszemináriumi dolgozatok I.

SZTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola

Szeged

2013

A kötet lektorai:

Almási Tibor

C. Tóth Norbert

Galántai Erzsébet

Makk Ferenc

Romhányi Beatrix

Szabados György

Türk Attila

Felelős kiadó:

J. Nagy László

Szerkesztette:

Kovács Szilvia

Révész Éva

© szerzők

© szerkesztők

ISBN 978-963-306-187-9

Morva kontinuitás és a honfoglaló magyarság kérdése a szőlőfürtös függők kapcsán¹

Langó Péter
MTA Régészeti Intézet

I. Bevezetés

A X. századi magyarság anyagi kultúrájára több terület is hatott. Nyilvánvaló, hogy az alapvető hagyatékot az a tárgyi környezet jelentette, amit a honfoglalók keletről, korábbi szállásterületekről hoztak magukkal. Jelentős hatással lehetett erre a kultúrára a helyben élő népesség emlékanyaga ugyanúgy, mint azok az emlékek, amik az areális kapcsolatok révén a szomszédos területekről váltak e hagyaték részévé. Jelen dolgozat utóbbi kapcsolatrendszerhez kíván újabb adalékokkal szolgálni.

A kiválasztott tárgytypus, a szőlőfürtös díszű függők, nem tekinthetőek a legáltalánosabb X. századi magyar ékszernek. A tárgytypus a IX–X. században gyakori volt egész Kelet-Európában, s mint ilyen megtalálható volt a honfoglaló magyaroknál. Vizsgálatuk azonban több szempontból is érdekes, hiszen ezek az emlékek már a magyar honfoglalás előtt népszerűek voltak, s a X. századot követően is előfordultak a Kárpát-medencében. A magyarok azonban csak a honfoglalást követően ismerték meg ezeket a tárgyakat, a Kárpátoktól keletre eső steppei lelőhelyekről a IX. századi emlékanyagban ilyen ékszereket eddig még nem sikerült felfedezni.² A magyar temetők emlékanyagában ilyen típusú ékszerek ugyan csak ritkán fordultak elő. A délkelet-európai kapcsolattal/eredettel rendelkező leletcsoporton belül azonban az egyik leggyakoribb tárgytypus.³ Vizsgálatuk révén pedig ahhoz a kérdéskörhöz kaphatunk újabb adatokat, hogy a magyar megtelepedés nyomán milyen kapcsolat alakult ki a magyarok és a Morva Fejedelemség lakosai között.⁴

II. A csekeji temető 426. sírjának jelentősége

A Csekej–Templom-dűlő (Čakajovce, okr. Nitra, Szlovákia) lelőhelyen feltárt 805 síros falusi temető a IX–XII. századi Kárpát-medence régészeti kutatásában fontos helyet foglal el. A temető jelentősége nemcsak a fellelhető kontinuitás és az egyedi kialakítású tárgyak miatt fontos, hanem azért is, mert

¹ A tanulmány elkészítésében Bálint Csanád, Révész László és Türk Attila nyújtott baráti segítséget. Tanácsaikat, kiegészítéseiket, megjegyzéseiket ezúton is köszönöm. A dolgozat az NK 72636-os OTKA program keretében készült.

² FODOR 1992.; FODOR 1993.; FODOR 1994.; TÜRK 2009.

³ GIESLER 1981. 94–103.; MESTERHÁZY 1991.; MESTERHÁZY 1992.; ISTVÁNOVITS 2003. 288.

⁴ A kérdés kutatástörténetére vonatkozóan: LANGÓ 2005. 225–241. Vö. BÁLINT 2006. A tudományterületek kapcsolatára vonatkozóan: FODOR 2006.; MÜLLER-SCHEEBEL–BURMEISTER 2011.

van olyan sír, ahol a kutatásban sokat vitatott kérdésekhez kapcsolódó tárgyak együttesen fordultak elő.⁵ E temetőből ismert az egyik legkorábbi Kárpát-medencei pénzzel keltezett S-végű karikaékszer, amely megerősítette a tárgytypus X. század második fele előtti keltezésének a lehetőségét is.⁶ Az S-végű karikákat tartalmazó sírleletek vizsgálata pedig nemcsak az adott tárgytypus keltezési nehézségei miatt fontos, hanem azért is mert ezekhez a régiségekhez számos, a régészeti elemzéseken túlmutató történeti magyarázat is kapcsolódott.⁷ A X. századi tárgyi emlékek tekintetében ugyanis ez a tárgytypus képviselte azt a határvonalat, ami alapján korábban a kutatók elválaszthatónak vélték a szlávokat és a magyarokat. Az S-végű karikák elemzése során idővel a kutatásban elfogadottá váltak az ékszer kései megjelenésével kapcsolatos magyarázatok. Utóbbi elképzelésekkel kapcsolatban felmerülő nehézségeket pedig jól tükrözi Bóna István véleménye: „A konkrét keltező adatok híján vagy helyett hipotetikus hajkarika-tipológiára alapozott kronológiai rendszerek szerint a <<köznépi>> temetőket csak 960/970 táján nyitnák. A Kárpát-medence azonban a X. század első két harmadában sem volt lakatlan, illetve lakosaira nem csupán magyar lovassírok és szláv helynevek utalnak.”⁸

A csekeji 357. sír francia pénzmellékletei (a brioude-i veret 918–926, a burgundiai veret 923–936 közé helyezhető) alapján azonban a sír X. század első felére való keltezése ellenére kétségesnek tűnhet (*I. tábla 1. kép*).⁹ Ezeknek a pénzeknek, ugyanúgy mint a sírban talált többi tárgynak, „történetük” van, így sírba kerülésük nem biztos, és kérdéses az is, hogy a sír pontos korát jelölik-e, vagy csak a terminus post quem időszakot.¹⁰ A pontos keltezéshez így e sír esetében sem elégséges egyedül az érmei verési idejének figyelembevétele, már csak azért sem, mert azok egy nyaklánc részeként, hosszú ideig használatban maradhattak, és az elhunyt 14 év körüli lány elhantolása akár a század közepső harmadára, második felére is eshetett.¹¹ A temető egy másik sírlelete alapján azonban mégis inkább a X. század első felére datálható a 357. sír és egyben az S-végű karikaékszerek divatjának kezdete. A szintén S-végű karikaékszereket tartalmazó csekeji 426. sír a temető keleti részén feküdt. Az adultus korú nő sírleletei között a S-végű karikaékszereken túl a IX. század második felére jellemző kiszélesedő fejű lemezgyűrű is (*II. tábla 1. kép*) megtalálható volt.¹² Mivel ez utóbbi tárgy a X. században már nem volt divatban a Kárpát-medencébe, ezért a két

⁵ REJHOLCOVÁ 1995.; HANULIAK–REJHOLCOVÁ 1999.

⁶ MESTERHÁZY 2002. 332.; LANGÓ 2010. 450.

⁷ A tárgytypus összefoglalásával kapcsolatban: KRALOVÁNSZKY 1959.

⁸ BÓNA 1986. 576.

⁹ KOVÁCS 2012. 58., 150.

¹⁰ A kérdés módszertani hátterére vonatkozóan: LANGÓ 2005. 278–306.

¹¹ REJHOLCOVÁ 1995. 38. A X. századi pénzes sírok keltezésével kapcsolatos újabb archaeometriai vizsgálatok kapcsán: TÜRK 2012.

¹² A tárgytypus kronológiájára vonatkozóan: SZÓKE 1992. 869–871.

tárgytípus együttes előfordulása felveti annak a lehetőségét, hogy a sír egésze a X. század elejénél későbbi időszakra nem keltezhető. A csekeji síroknál valamivel későbbi a VII. Konstantinosz és II. Romanosz ezüst veretét is tartalmazó Nyitra–Sindolka lelőhely 11. – S-végű karikaékszert is tartalmazó – sírja (*I. tábla 2. kép*).¹³ A bizánci uralkodópáros érméjét a X. század közepső harmadában verték (945–959),¹⁴ s ezért ez a sír is az egyik legkorábbi pénzzel keltezhető síregyüttesek közé sorolható, így tovább növelhető a felvidéki területek korai S-végű karikaékszeres, pénzzel keltezhető sírjainak száma.

Az S-végű karikaékszerek keltezésén túl a csekeji lelőhely 426. sírjának a leletei közt több szőlőfürt díszes függő is előkerült.¹⁵ A sírlelet pontosabb keltezéséhez és így talán az S-végű karikaékszerek megjelenéséhez további érvekkel szolgálhatnak e függők is. Másrészt ezen ékszerek segítségével tisztázhatónak tűnik az a kérdés is, hogy mely ékszerek kelteznek a sírt? A korainak, tartott gyűrű, vagy az S-végű karikák?¹⁶

III. A szőlőfürt díszes függők kutatása

A sírban talált szőlőfürt díszes függők nagy számban kerültek elő Kelet-Európában és Vilém Hrubý is bizánci eredetű tárgytípusként határozott meg.¹⁷ Ezen régiségeket a magyar kutatásban először Szőke Béla foglalta össze, alapvetően Hrubý eredményeire építve.¹⁸ Az ékszertípus vizsgálatában Bořivoj Dostál kutatásai,¹⁹ majd Jochen Giesler klasszifikációja jelentették a továbblépést.²⁰ Utóbbi kutató munkájában a több darabból kialakított valódi granulációkkal díszített típust és a granulációt utánzó öntött darabokat különítette el (Giesler 1981. 14 a-b típus) (*III. tábla 1. kép*). A tárgytípus Kárpát-medencei darabjainak elemzését Mesterházy Károly végezte el. Ő leginkább a X. századi öntött darabokra koncentrált, mivel a honfoglaló magyar emléanyagban ezek a darabok figyelhetőek meg.²¹ Az ékszerek IX. századi emlékeit Horvátországban Janko Belošević és Maja Petrinca, a morva

¹³ FUSEK 2003.; KOVÁCS 2012. 160. Vö. FUSEK 2006.

¹⁴ Az éremleletet korábban Éva Kolníková levele nyomán Kovács László VII. Konstantinosz és I. Romanosz (Lakapénosz) vereteként említette (KOVÁCS 1989. 172). Utóbb az érme közreadását követően (FUSEK 2003.; HUNKA 2009.) már egyértelmű volt annak azonosítása. Vö. KOVÁCS 2012. 160.

¹⁵ A tárgytípus elnevezésének általános voltára: ČOROVIĆ-LJUBINKOVIĆ 1952. 46–47.; SZŐKE 1962. 47.; ERCEGOVIĆ-PAVLOVIĆ 1977. 94.; DOSTÁL 1965. 382–384.; DOSTÁL 1966. 35–36. A tárgytípusra vonatkozó eltérő terminológiára: HRUBÝ 1955. 233.; SZŐKE 1962. 48.

¹⁶ Utóbbi esetben felmerülhet ugyanis annak lehetősége is, hogy a gyűrű és a korábbi időszakra keltezhető ékszerek, mint egy családi hagyaték, 'örökség' részeként értékelhetőek, amik az ősoktól származtak, s mint ilyenek kerültek a sírba.

¹⁷ ČOROVIĆ-LJUBINKOVIĆ 1952. 46–47.; HRUBÝ 1955. 228–235.

¹⁸ SZŐKE 1962. 47–49.

¹⁹ DOSTÁL 1965. 382–384.; DOSTÁL 1966. 35–36.

²⁰ GIESLER 1981. 96–99.

²¹ MESTERHÁZY 1991. 152–154.

területeken Milan Hanuliak vizsgálta (Hanuliak 2004. 10a-d típus) (III. tábla 3. kép).²² Jelentőségüket a Kelet-Európa korabeli ékszerművességében újabbán a kijevi Rusz felől Svetlana Rjabceva elemezte,²³ míg a tárgytypus legfrissebb feldolgozását a bolgár leletekből kiindulva Valeri Grigorov készítette el (Grigorov 2007. II. típus 3–4. altípus). Utóbbi szakember felvázolta az ékszer kialakulásának az állomásait is (III. tábla 2. kép).²⁴

A tárgytypus klasszifikációja kapcsán az alsó ív díszítettségéből kiindulva és a tárgyak készítés technikai sajátosságainak (egybeöntött vagy több darabból összeállított) figyelembe vételével öt csoportra oszthatók az emlékek (IV. tábla 1. kép). A csoportok közül a csekeji sír darabjai az I. típusba tartoznak. Ezen függők esetében az alsó ívet több filigránhuzallal vagy annak imitációjával díszítették. Az alsó és a felső ívet egy-egy korong alakú díszített rész választja el egymástól.

A típuson belül két alcsoport különíthető el (IV. tábla 1. kép):

- altípusba azok a darabok kerültek, ahol az alsó íven a filigránhuzalokat forrasztottak és az alsó ív külső, valamint belső oldalára valódi granulátumokból készített szőlőfürt alakú díszeket forrasztottak.²⁵
- altípus: öntött ékszerek, amelyek esetében megfigyelhető az alsó íven a korábbi díszes drótdísz mintázata.²⁶

A csekeji 426. sír függői az I/1. altípus emlékei. Ezek az ékszerek a legtöbb esetben nemesfémből készültek: ritkábban aranyból, nagyjából ezüstből, de szórányosan előfordul bronzból készült darab is. A függők kialakítása során az alsó részt borító filigránhuzalból készített dísz gyakran nem csak az alsó ívre, hanem a felső ív egy részére is kiterjedt (IV. tábla 1. kép).²⁷ A filigránhuzal mellett gyakorta gyöngydrótot is használtak.²⁸ Az is előfordult, hogy a filigránhuzalból kialakított díszítést a felső ívnél összedolgozták az eredeti kerek átmetszetű huzallal.²⁹ Az alsó és a felső ívet elválasztó gyűrűk a finomabban kidolgozott ékszereknél két filigránhuzal által keretelt granulációs gömbökből álló díszített sávból álltak. Azoknál a daraboknál, ahol a filigrándíszítés a felső ívre is kiterjedt, egy harmadik gyűrűt is feltettek a díszített rész végére. Az egyszerűbb darabok esetében a két gyűrű kevésbé volt díszített és csak granulációk nélküli filigránhuzalt forrasztottak fel a gyűrűk helyére. Egyes daraboknál a felső ívre még feltettek egy oldalsó

²² BELOŠEVIĆ 1983–1984.; HANULIAK 2004. 165–166.; PETRINEC 2009. 140–144.

²³ RJABCEVA 2005. 100–102.

²⁴ GRIGOROV 2007. 17–22.; BIKIĆ 2010. 22–24.

²⁵ A csoport megegyezik ČOROVIĆ-LJUBINKOIĆ 1952. II.1. variánsával, valamint Hanuliak 2004. 10b altípusával. Vö. ČOROVIĆ-LJUBINKOIĆ 1952. 46.; HANULIAK 2004. 166.

²⁶ A csoport megegyezik ČOROVIĆ-LJUBINKOIĆ 1952. II.2. variánsával, valamint Hanuliak 2004. 10c altípusával. Vö. ČOROVIĆ-LJUBINKOIĆ 1952. 46–47.; HANULIAK 2004. 166.

²⁷ HRUBÝ 1955. Tab. 82. 1–2., Tab 84. 2–3.

²⁸ SZŐKE 2000. 343.

²⁹ PETRINEC 2009. 141.

gyöngydísz tartalmazó pálcát is,³⁰ ami jól kapcsolódik a VII–VIII. század délkelet-európai ékszerkészítési gyakorlatához (V. tábla 1. kép).³¹

A granulációkból készített szőlőfürtdísz gyakran egy vékony drótra forrasztották fel, ezek adták a szőlőfürt középtengelyét. Ezt a huzalt sok esetben az alsó ív külső oldalához is hozzáferrasztották, így adva további megerősítést a könnyen sérülő részeknek. Azoknál a daraboknál, ahol nem alkalmaztak ilyen drót középtengelyt, hanem a granulációs szemeket csak egymáshoz forrasztották, ott a díszítések jobbára sérültek is a hosszabb használat során, míg a fentebbi esetben ez ritkábban fordult elő.

Az ékszerek felső íve nyitott volt és a tárgyakon nem alakítottak ki külön záródást. A felső ívet gyakran összenyomták, így a tárgy könnyen deformálódhatott. A felforrasztott filigránhuzalok is gyakran megsérültek, és egy részük a használat során letöredezett.

Az I/1. altípus a legtöbb esetben a IX. századra keltezhető akár a Kárpát-medencében, akár a morvák uralta területen, vagy Délkelet-Európa más részein.³² Az emlékek legkésőbbi horizontját a fentebb említett csekeji sír képviseli, amely a X. század első felére keltezhető. Az altípus legdélebbi előfordulása a mai Albánia területére esik, míg keleten a Răducăneniben (jud. Iași, Románia) talált kincsleletben fordul elő (IV. tábla 8. kép).³³ A vizsgált altípus ugyanakkor a bizánci központi területekről egyenlőre nem ismert. Hasonló emlékek jelenleg Bizánc peremterületein találhatóak meg, de a tárgytypus előképei nagy valószínűséggel Bizánchoz köthetőek.³⁴ A bizánci háttérre utalhat a Triljben (žup. Splitsko-dalmatinske, Horvátország) talált kincslelet leletkontextusa, illetve annak értékelése is (V. tábla 2. kép).³⁵ Az emlékcsoport kialakulása kapcsán bizánci műhelyhagyományokat tételeztek fel a kutatók. A központi bizánci régióban az emlékcsoport divatja rövidebb időszakot ölelhetett fel, mint a peremterületeken. A lelettypus elterjedt a IX. századi szláv fejedelemségek egy részében is: így Horvátországban, a Karoling Birodalom Oriens tartományában és Moráviában.³⁶ Az I/1. altípus

³⁰ HRUBÝ 1955. TAB. 82. 1–2.

³¹ SZÓKE 1962. 48.; GARAM 2001. 31–32.

³² HRUBÝ 1955. 229–235.; TEODOR 1980.; MESTERHÁZY 1991. 152.

³³ TEODOR 1978. 197.; TEODOR 1980.; ANAMALI 1988. 77.

³⁴ Az altípus előképei és a készítés technikai sajátosságok egyaránt a birodalmi területekről való származtatást valószínűsíti. A kutatás jelen fázisában nem zárható ki, hogy az emlékek a peremterületen alakultak ki. A 'honnán származik?' kérdésre ezért valószínűleg akkor lehet majd körültekintőbben választ adni, amikor majd a nagy sírszámú X–XI. századi emlékeket is tartalmazó bizánci temetőket, mint Aerino (Pref Magnesia, Görögország), Agia Triada, Azoros (Pref. Larissa, Görögország) feltárják és az eredményeket nyilvánosságra hozzák. Vö. DINA 2002.; DERIZIOTIS–KOUGIOUMTZOGLU 2005.

³⁵ PETRINEC 2009. 141.

³⁶ HRUBÝ 1955. 228–235.; SZÓKE 1962. 48.; MÜLLER 1996.; HANULIAK 2004. 165–166.; PETRINEC 2009. 140–144.; SZÓKE 2012.

nem volt jellemző a Duna mentén: így Bulgáriában, és attól délebbre sem, ahol a tárgy öntött darabjai (I/2. altípus) terjedtek el.³⁷

IV. A függőtípus elterjedése és kronológiája

A függő egyes típusai még a XI. században is divatba maradtak, jóllehet ez a típus már a IX. század középső harmadában megjelent (IV. tábla 3.; 5. kép). Ezen kései változatok divatjának súlypontja a Balkán északi- és középső régiójába esett, ilyen típusú emlékek nagy számban voltak jelen a Kárpát-medence nyugati régiójában, a Felvidéken, valamint a Cseh-Morva-medencében egyaránt (IV. tábla 8. kép).

A tárgytypus kialakulását újabban Stefan Eichert modellezte (V. tábla 1. kép). A véleménye szerint tárgytypus a késő avar időszak utolsó szakaszában (SPA IIIa.) alakult ki, és e típus különböző formái vezettek a négygömbös függők kialakulásához. Álláspontját a korábbi kutatások és a kortárs elemzések csak részben támasztják alá.³⁸ Az osztrák kutató által felvázolt tipológia azon megállapítása, hogy a tárgy első formái változatait a IX. századi bresztováci emlékekben és más egykorú leletekben ismerhetők fel, ma a kutatásban általánosan elfogadott véleménynek tekinthető.³⁹ Azt a felvetését azonban, hogy ezen ékszertípusból alakultak ki a különböző négygömbös függők, sem a korábbi kutatások, sem az újabb eredmények nem támasztják alá.⁴⁰ A két függőtípus valószínűleg inkább egymással párhuzamosan alakulhatott ki, és hasonló ütemben jelentek meg azok különböző formái változatai is az emléktanyagban. Utóbbi lehetőséget erősíti a Heves megyei ecsédi függő, amelyik formai jellegét tekintve a négygömbös emlékek közé ugyanúgy sorolható, mint a szőlőfürtös darabok közé is.⁴¹ A VIII. században párhuzamosan jelentek meg tehát ezek a formák és párhuzamosan fejlődtek, esetenként keresztezve egymás fejlődési vonalát.

Az eddig ismert leletek alapján továbbra is Mesterházy megállapítása erősíthető meg, ami szerint előzményei Bizánchoz köthetők.⁴² A tárgytypus egyes formái változatai kapcsán már felvetődött annak lehetősége, hogy az

³⁷ Kérdéses, hogy a formai klasszifikáció során megfigyelt eltérések az eltérő műhelyhagyományokon túl mennyiben jelentenek tényleges különbséget. A tapasztalt különbségeknek ugyanis több magyarázata is lehet. Elképzelhető, hogy a Duna alsó szakasza mentén is megtalálhatóak voltak egykor ezek az ékszerek, csak még nem adták közre azokat. Az is lehetséges, hogy azért nem ismerünk ilyen tárgyakat erről a területről, mert a tárgyak a fémkeresős kincsvadászat és az illegális műkincs kereskedelem miatt váltak láthatatlanná. Abban az esetben, ha tényleg nem jellemzőek e területre az ilyen típusú leletek, akkor felvetődik annak a lehetősége is, hogy a helyi elit nem jutott hozzá ilyen darabokhoz, vagy ha volt is ilyen ékszerük, akkor azok nem kerültek a sírmellékletek közé.

³⁸ EICHERT 2010. 20–23.

³⁹ PROHÁSZKA 2005. 91. Vö. BELOŠEVIĆ 1983–1984.; MESTERHÁZY 1992. 152.

⁴⁰ GRIGOROV 2007.

⁴¹ MESTERHÁZY 1992. 148.

⁴² MESTERHÁZY 1992. 152–154.

ékszertípus önálló csoportjai a peremterületeken jöttek létre. Az ékszer előképei a VII. században már megvannak mind a Kárpát-medencében, mind pedig a Balkán-félsziget területén.⁴³ A korai daraboknál általában még csak pár granulátumot forrasztottak fel, a karika alsó ívének külső, vagy belső részére.⁴⁴ Idővel a kevésbé díszes emlékekkel párhuzamosan megjelentek a mind több granulációt tartalmazó darabok is.⁴⁵ A tárgytypus végül a IX. században a szláv fejedelemségek elitjének egyik divatos ékszertípusává vált.⁴⁶ A nemesfém darabokkal párhuzamosan, vagy azokat követve jelentek meg az öntött darabok is. A nemesfém-ből készültek ugyanúgy, mint az egyszerűbb öntött változatok, tovább éltek a X. században is. A filigránhuza-
lokkal díszített darabok a X. század elején eltűntek. Ez utóbbi folyamattal párhuzamosan új öntött változat tűnt fel a leletanyagban, ahol az alsó íven az öntés során sima drótdíszít imitálták (II. típus) (IV. tábla 3. kép). Érdekes azonban, hogy – ellentétben a négygömbös függőkkel – a szőlőfürt díszes daraboknál nincsenek meg e drótdíszes emlékek esetében megfigyelhető több darabból forrasztott nemesfém változatok. Az öntött szőlőfürtös példányok egy jelentős részét ezüst ötvözetből készítették.

Az északi területeken a Morva Fejedelemség végét követően is divatban maradtak ezek az ékszerek, erre utalnak a korai cseh- és lengyelországi darabok,⁴⁷ utóbbi területen a tárgytypusnak a kijev-volhíniai függőkkel ötvözött új formai változata is feltűnt (IV. típus) (IV. tábla 6. kép). Ez valószínűleg észak felől terjedt el déli irányba, hasonlóan a kijevi függőtípushoz.⁴⁸ Az ékszer a X. század közepén már jelen volt a Kárpát-medencében, és a mai Szlovénián, valamint Horvátországon keresztül eljutott Szerbia és Bulgária területére is. Az ékszernek IX. században még egy egyedi típusa jelent meg, ahol az ékszer középső tengelyében csak egy öntött, szabálytalan bordákkal tagolt rész maradt a szőlőfüst dísz helyén (V. típus) (IV. tábla 7. kép). Utóbbi típusok még a X–XI. században is használatban maradtak Dalmáciában, Szerbiában és a Kárpát-medencében. A szőlőfürtös függők végül a XI. században tűntek el a temetők leletanyagából.

V. A kontinuitás kérdése az egykori Morávia területén

A csekeji 426. sír keltezését a szőlőfürt díszes függők segítségével tovább lehet szűkíteni a X. század első felére. A sírban talált és korábban említett IX. századi pajzs alakú lemezgyűrűhöz hasonlóan, ezen emlékek is az S-végű karikaékszereknek a széles körben feltételezett (X. század második felére

⁴³ GRIGOROV 2007. 21–22., 172.; RAŠEV 2008. 165.

⁴⁴ RAŠEV 2008. 533.

⁴⁵ ČOROVIĆ-LJUBINKOVIĆ 1951. 41., 46.; GRIGOROV 2007. 20–21., 161.

⁴⁶ DOSTÁL 1965.

⁴⁷ WACHOWSKI 1981.

⁴⁸ MESTERHÁZY 1994. 229–230.

történő) keltezésénél korábbi megjelenést valószínűsítenek.⁴⁹ A szőlőfürt díszes függők, az említett lemezgyűrűtől eltérően, a keltezés tekintetében azért is bírnak jelentőséggel, mert e darabok a kialakításuk alapján nem magyarázhatóak sem archaikaként, sem az ősoktól származó családi emlékként. A sírlethez ugyanis nyolc darab ilyen ékszer tartozott és nem egy, esetleges szórványosan talált, másodlagosan felhasznált emlék került elő (volt olyan példány is ezek között, amelyik formailag külön variánsként is elkülönült a többitől) (II. tábla 1. kép). Ezen darabok összegyűjtése nem véletlenszerűen történhetett, még kevésbé valószínű ez, ha figyelembe vesszük a gyűrű divatját is. Ezen ékszerek egy sírban való együttes előfordulása pedig nem magyarázható egy esetleges „archaikus viselet” továbbélésével sem, hiszen hasonló (esetleg más ékszerek kombinációját bemutató) archaikus viseletet a temetőn belül nem sikerült kimutatni és az S-végű karikaékszerek beépítése a viseletbe is éppen a fentebbi lehetőség ellen szól.⁵⁰ A szőlőfürtös függők hosszú időn keresztül történt használatát nem erősíti az a megfigyelés sem, hogy ezek az ékszerek nagyon sérülékenyek lehettek, amire a fentebb is említett más, hasonló emlékeken megfigyelhető deformációk és sérülések is utalnak. A vizsgált sírlelet egyes darabjain is megfigyelhetőek ugyan sérülések (II. tábla 1. kép), de azok csak kisebb mértékűek, nem utalnak nagyon hosszú tartós használatra és jelentős részük (a nyolc darabból öt tárgy) egyáltalán nem töredékes. Nincsenek a tárgyakon utólagos javításra utaló nyomok sem, aminek az ellenkezőjét egy hosszú használat (esetleges hosszú öröklési sor) lehetősége esetén várhatnánk.

A csekeji 426. sír tehát nem a IX. századi morva időszakra, hanem a X. századra keltezhető.⁵¹ Az itt lévő közösség a X–XI. században is tovább használta a temetőjét, vagyis az itt élők a magyar foglalatást követően is helyben maradtak,⁵² annak ellenére, hogy viseletük egy része kicserélődött, annak egy másik része továbbélt. A temetőből eltűntek egyes emlékcsoportok és helyettük más, inkább a X. századi magyarsághoz kötődő elemek jelentek meg.⁵³ A lelőhelyen a magyarság megjelenését követően tehát egyszerre volt jelen a korábbi időszak tárgyi hagyománya és helyet kaptak az új elemek is. Bizonyos X. századi sírokban (ilyen például a 269. sír; 376. sír) olyan egyedi tárgyak voltak, amelyek formai párhuzamai ugyan megtalálhatóak a jellegzetes magyar leletkörnyezetben is, azonban a csekejiek a kialakításuk részle-

⁴⁹ HANULIAK 2004. 176. E megállapítás általános érvényű kiterjesztéséhez további, a Kárpát-medence más területeiről származó szerencsés leletkombinációk is szükségesek lesznek.

⁵⁰ A függőtípusok korabeli viseletére vonatkozóan általános jelleggel: RJABCEVA 2005. 141–165. A moráviai darabok viseleti rekonstrukciójára: STAŠŠÍKOVÁ-ŠTUKOVŠKÁ 2008. 281.

⁵¹ HANULIAK–REJHOLCOVÁ 1999. 14–16.

⁵² HANULIAK–REJHOLCOVÁ 1999.; FUSEK 2008. 300.

⁵³ REJHOLCOVÁ 1995. 52–79.; HANULIAK–REJHOLCOVÁ 1999. 49–54., 74–78.

teiben és díszítésük tekintetében is idegennek hatnak a megszokott magyar leletekhez képest.⁵⁴

A két kulturális egység (a régi és az új) keveredése nem volt egyedi jelenség. Hasonló folyamat mehetett végbe a tornóci (Trnovec nad Váhom, okr. Galanta, Szlovákia) temetőben is, ahol szintén előfordultak szőlőfürt díszes függők (II. tábla 2. kép). Utóbbi lelőhely X. századra keltezhető sírleleteinek egy része szintén több szállal kötődik a IX. századi emlékanyaghoz,⁵⁵ miközben itt is megjelennek a X századi magyar sírokra inkább jellemző emlékek (szablya, tegez, vállában kovácsolt fülű kengyel, csikózabla, rozettás lószerszámveret).⁵⁶ Az akkulturáció e példája azonban nem vált általánossá az egykori morva területeken, így e leletek részletesebb elemzése és beillesztése a másolás-adaptáció-integráció hármasságba még elemzést kíván.⁵⁷

A népességkontinuitás azonban nem csak e két lelőhelyen volt meg, hanem például a Nyitra-Šindolka lelőhelyen is.⁵⁸ E temető, hasonlóan az előzőekhez, valószínűleg szintén olyan IX. századi közösség emléke, amelyik a honfoglalást követően is törés nélkül élt tovább és integrálódott a Magyar Fejedelemségbe. Mindezen adatok pedig arra utalnak, hogy az a XX. század első felében sokat hangsúlyozott álláspont, ami a magyar foglалás kapcsán egy folyamatos morva–magyar szembenállást feltételezett, valamint a két népesség viszonyát alá-főlé rendelődésként értelmezte az csak a legújabb kori etnikai sérelmeket vetítette vissza a történelem e korai szakaszára.⁵⁹ Az e területen élők és az újonnan hont keresők kapcsolatát azonban nem kísérte a korábban feltételezett, a mindennapokra kiterjedő szembenállás. A két csoport összeolvadását jól szemlélteti az a példa is, amit Bálint Csanád emelt ki: „nem lehet tudni, hogy a 921-ben Itáliában kalandozó Bogát vezér egy eredetileg a magyarokhoz csatlakozó szláv főnök (Bogát 'gazdag') volt-e, vagy tulajdonképpen magyar származású vezér, aki ezt a nevet a szláv környezetéről kapta”.⁶⁰

A szőlőfürt díszes függők tehát ugyanúgy, mint más e területre eső X. századi temetőleletek, arra utalnak, hogy a két csoport kapcsolata koránt sem volt annyira ellenséges. Megerősíti ezt az a megfigyelés is, hogy a temetőket nem hagyták fel az itt élők, tehát nem kellett elköltözniük, mint ahogy szokásaik, viseletük elemei is tovább öröklődött. A területen pedig szlávok és magyarok egyaránt éltek, és az itt élők kezdtek el anyagi kultúrájukban is integrálódni az új X. századi szokásokhoz. Az ezen a

⁵⁴ REJHOLCOVÁ 1995.; HANULIAK–REJHOLCOVÁ 1999.

⁵⁵ HANULIAK 2004. 154–201.; LANGÓ 2009. 45–46.

⁵⁶ TOČÍK 1971.

⁵⁷ Vö. BÁLINT 2004. 336–338.

⁵⁸ FUSEK 2008.

⁵⁹ A kérdést újabban a történeti források irányából kitűnő áttekintést nyújtott: P. KAZÁN 2010.

⁶⁰ BÁLINT 2003. 189.; BÁLINT 2006. 306.

temetőekben nyomot hagyó jelenségek pedig arról tanúskodnak, hogy mindkét csoport nagyfokú nyitottsággal volt a másik irányában. E nyitottság részeként, amint azt a fentebbi példák is jelzik, az itt korábban megtelepedők tovább örökítették hagyományaikat, anyagi kultúrájuk számos elemét. E folyamat végállomása pedig jól látható a csekeji temetőben is. A XI. század elejére a temetőn belül egy homogén egység jött létre, és ezt – mint bárhol a Magyar Királyságban – a sírokban a szegényes mellékletek között az S-végű karikaékszerek és az Árpád-házi uralkodók érmei jelezték.⁶¹

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANAMALI 1988 – ANAMALI, Skender: Stoli arbërore. Tiranë 1988.
- BÁLINT 2000 – BÁLINT Csanád: Választás Kelet és Nyugat között – és mennyire volt az? In: Kredics L. (szerk.): Válaszúton. Pogányság – kereszténység. Kelet – nyugat. Konferencia a X–XI. század kérdéseiről. Veszprém 2000. 11–22.
- BÁLINT 2003 – BÁLINT Csanád: Zsákutcák és csapdák, adottságok és választások a honfoglalás korában. In: Glatz Ferenc (szerk.): Közgyűlési előadások 2000. május. Előadások a Magyar Tudományos Akadémián. Budapest 2003. 183–192.
- BÁLINT 2004 – BÁLINT Csanád: A nagyszentmiklósi kincs. Régészeti tanulmányok. *Varia Archaeologica Hungarica* 16a. (2004)
- BÁLINT 2006 – Bálint Csanád: Az etnosz a korai középkorban. (A kutatás lehetőségei és gátjai.) *Századok* 140. (2006) 277–347.
- BELOŠEVIĆ 1983–1984 – BELOŠEVIĆ, Janko: Bizantske naušnice groz dolika tipa iz starohrvatskih nekropola ranog horizonta na području Dalmacije. (Byzantine Earrings of the Grape-like Type from Old Croatia Necropolises of the Early horizon on the Territory of Dalmata.) *Radovi Filozofskog Fakulteta u Zadru, Razdio društvenih znanosti* 23. (1983–1984) 41–60.
- BIKIĆ 2010 – BIKIĆ, Vesna: Vizantijski nakit u Srbiji. Beograd 2010.
- BÓNA 1984 – BÓNA István: Daciától Erdőelvéig. A népvándorlás kora Erdélyben, 271–896. In: Köpeczi B. (főszerk.): Erdély története I. A kezdetektől 1606-ig. Budapest, 1986, 203–234.; 575–582
- ĆOROVIĆ-LJUBINKOVIĆ 1951 – М. ЋОРОВИЋ-ЉУБИНКОВИЋ: Метални накит белобрдског типа. *Старинар* 2. (1951) 21–55.
- DERIZIOTIS–KOUGIOUMTZOGLU 2005 – Λ. ΔΕΡΙΖΙΩΤΗΣ – Σ. ΚΟΥΓΙΟΥΜΤΖΟΓΛΟΥ: Η περραιβική Τριπολίτις κατά την παλαιοχριστιανική και βυζαντινή εποχή. Το Καστρί Δολίχης του Δήμου Λιβαδίου. *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 51. (2005) 33–64.
- DINA 2002 – Α. ΝΤΙΝΑ: Χάλκινα σκουλαρίκια. In: Η Καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο. Athen 2002. 585.
- DOSTÁL 1965 – DOSTÁL, Bořivoj: Das Vordringen der grossmährischen materiellen Kultur in die Nachbarländer. In: Macúrek, Josef (red.): Magna Moravia. Sborník k 1100. výročí příchodu byzantské mise na Moravu. Praha 1965. 361–416.

⁶¹ BÁLINT 2000.

- DOSTÁL 1966 – DOSTÁL, Bořivoj: Slovanská pohřebiště střední doby hradištní na Moravě. Praha 1966.
- EICHERT 2010 – EICHERT, Stefan: Die frühmittelalterliche Grabfunde Käretens. Die materielle Kultur Karantaniens anhand der Grabfunde vom Ende der Spätantike bis ins 11. Jahrhundert. Klagenfurt am Wörthersee 2010.
- ERCEGOVIĆ-PAVLOVIĆ 1980 – ERCEGOVIĆ-PAVLOVIĆ, Slavenka: Les nécropoles romaines et médié vales de Maévsanka Mitrovica. Sirmium 12. (1980) 61–60.
- FODOR 1992 – FODOR István: A magyarság születése. Budapest 1992.
- FODOR 1993 – FODOR István: Magyar jellegű régészeti leletek Moldvában. (Archaeological finds of Hungarian character in Moldavia.) In: Halász P. (szerk.): Tanulmányok Domokos Pál Péter emlékére. Budapest 1993. 17–38.
- FODOR 1994 – FODOR István: Leletek Magna Hungáriától Etelközig. In: Kovács László (szerk.): Honfoglalás és régészet. Budapest 1994, 47–65.
- FODOR 2006 – FODOR István: A régészettudomány történetisége. A magyar őstörténet példáján. (Archäologie als historische Wissenschaft. Am Beispiel der ungarischen Urgeschichte.) ArchÉrt 131 (2006) 89–114.
- FUSEK 2003 – FUSEK, Gabriel: Ein Grab aus Nitra–Šindolka mit einer byzantinische Münze. In: M. Dulinicz (red.): Słowanie i ich sąsiedzi we wczesnym średniowieczu. Warszawa–Lublin 2003. 185–188.
- FUSEK 2006 – FUSEK, Gabriel: Nitra–Šindolka. Stredoveké sídliská a pohrebiská. (Nitra–Šindolka. Mittelalterliche Siedlungen und Gräberfelder.) In: Wczesne średniowiecze w Karpatách polskich. Krosno 2006. 137–149.
- FUSEK 2008 – FUSEK, Gabriel: Keramika predveľkomoravského horizontu z Nitry–Šindolky a otázka jej datovania. In: Guštin, Mitja (Hrsg.): Srednji vek: arheološke raziskave med Jadranskim morjem Správa o činnosti organizácie in Panonsko nižino. Ljubljana 2008. 21–34.
- GARAM 2001 – GARAM, Éva: Funde byzantinischer Herkunft in der Awarenzeit vom Ende des 6. bis zum Ende des 7. Jahrhunderts. Monumenta Avarorum Archaeologica 5. (2001).
- GIESLER 1981 – GIESLER, Jochen: Untersuchungen zur Chronologie der Bijelo Brdo-Kultur. Ein Beitrag zur Archäologie des 10. und 11. Jahrhunderts im Karpatenbecken. Prähistorische Zeitschrift 56:1. (1981)
- GRIGOROV 2007 – ГРИГОРОВ, Валерий.: Метални накити от средновековна България. София 2007.
- HANULIAK 2004 – HANULIAK, Milan: Veľ'komoravské pohrebiská. Pochovanie v 9.–10. storočí na území Slovenska. (Großmährische Gräberfelder und Bestattung im 9–10. Jahrhundert auf dem Gebiet der Slowakien.) Nitra 2004.
- HANULIAK – REJHOLCOVÁ 1999 – HANULIAK, Milan. – REJHOLCOVÁ, Maria: Pohrebisko v Čakajovciach (9 – 12 storočie) Vyhodnotenie. Bratislava 1999.
- HRUBÝ 1955 – HRUBÝ, Vilém: Staré Město Velkomoravské pohřebiště Na Valách. Praha 1955.
- HUNKA 2009 – HUNKA, Jan: Finds of Byzantine Coins from the 5th–10th century from the northern part of the Carpathian Basin. In: Wołoszyn, Marcin (ed.): Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th century. Krakow 2009.
- KOVÁCS 1989 – KOVÁCS, László: Münzen aus der ungarischen Landnahmezeit. Archäologische Untersuchung der arabischen, byzantinischen,

- westeuropäischen und römischen Münzen aus dem Karpatenbecken des 10. Jahrhunderts. *Fontes Archaeologici Hungariae*. Budapest 1989.
- KOVÁCS 2012 – KOVÁCS László: A magyar kalandozások zsákmányáról. Budapest 2012.
- LANGÓ 2005 – LANGÓ, Péter: Archaeological research on the conquering Hungarians: A review. In: Mende, Balázs Gusztáv (ed.): *Research on the prehistory of the Hungarians: A review*. *Varia Archaeologica Hungarica* 18. Budapest 2005. 175–340.
- LANGÓ 2009 – LANGÓ Péter: A Kárpát-medence X. századi lelethorizontjának bulgáriai vonatkozásai, néhány kiemelt példa alapján. In: *Avarok, bolgárok, magyarok*. Budapest 2009. 34–46.
- LANGÓ 2010 – LANGÓ Péter: A kora Árpád-kori temetők kutatása. In: Benkő Elek – Kovács Gyöngyi (szerk.): *A középkor és a kora újkor régészete Magyarországon*. Budapest 2010. 445–469.
- MESTERHÁZY 1991 – MESTERHÁZY Károly: Bizánci és balkáni eredetű tárgyak a 10–11. századi magyar sírleletekben I. *Folia Archaeologica* 41. (1990) 87–115
- MESTERHÁZY 1992 – MESTERHÁZY Károly: Bizánci és balkáni eredetű tárgyak a 10–11. századi magyar sírleletekben II. *Folia Archaeologica* 42. (1991) 145–177.
- MESTERHÁZY 1994 – MESTERHÁZY Károly: Az ún. tokaji kincs revíziója. *Folia Archaeologica* 43. (1994) 193–242.
- MESTERHÁZY 2002 – MESTERHÁZY Károly: Dunántúl a 10. században. *Századok* 136. (2002) 327–340.
- MÜLLER 2002 – MÜLLER Róbert: Női ékszerek és férfi viselet tárgyai Zalaszabar, Borjúállás-szigetről. In: *Központok a Zala mentén. A Göcseji Múzeum állandó kiállítása*. Zalaegerszeg 2002. 110–112.
- MÜLLER-SCHEEBEL – BURMEISTER 2011: Burmeister, Stefan – Müller-Scheeßel, Nils (Hrsg.) *Fluchtpunkt Geschichte Archäologie und Geschichtswissenschaft im Dialog*. Münster – New York – München – Berlin 2011.
- P. KAZÁN 2010 – P. KAZÁN Beáta: A magyar honfoglalás a 19. és 20. századi (cseh)szlovák történetírásban. In: *Font Márta – Fedeles Tamás – Kiss Gergely (szerk.): Aktualitások a magyar középkorkutatásban*. Pécs 2010. 173–187.
- PETRINEC 2009 – PETRINEC, Maja: *Gräberfelder aus dem 8. bis 11. Jahrhundert im Gebiet des frühmittelalterlichen kroatischen Staates*. Split 2009.
- PITEŠA 2009 – PITEŠA, Ante: *Katalog nalaza iz vremena seobe naroda, srednjeg i novog vijeka u Arheoloskome muzeju u Splitu*. (Catalogue of finds from the Migration Period, Middle Ages and Early Modern Period in the Archaeological Museum in Split.) Split 2009.
- PROHÁSZKA 2005 – PROHÁSZKA Péter: *Kincsek a levéltárból*. Budapest 2005.
- RAŠEV 2008 – РАШЕВ, Рашо: *Българската езическа култура VII–IX век*. София 2008.
- REJHOLCOVÁ 1995 – REJHOLCOVÁ, Maria: *Pohrebisko v Čakajovciach (9.–12. storočie) I. Analyse. II. Katalóg*. Nitra, 1995.
- RJABCEVA 2005 – РЯБЦЕВА, Светлана: *Древнерусский ювелирный убор*. Санкт-Петербург 2005.
- STAŠŠÍKOVÁ-ŠTUKOVŠKÁ 2008 – STAŠŠÍKOVÁ-ŠTUKOVŠKÁ, Danica: *Odras politicko-spoločenského vývoja v 10. storočí na pohrebiskách stredného Podunajska*. (Reflection of political and social development of 10th century at burial grounds of Middle Transdanubia.) In.: Štefanovičová, Tatiana –

- Hulínek, Drahoslav (red.): Bitka pri Bratislave v roku 907 a jeho význam pre vývoj stredného Podunajska. Bratislava 2008. 279–293.
- SZŐKE 1962 – SZŐKE Béla: A honfoglaló és kora Árpád-kori magyarság régészeti emlékei. Régészeti Tanulmányok 1. (1962)
- SZŐKE 1992 – SZŐKE, Béla Miklós: Die Beziehungen zwischen dem oberen Donautal und Westungarn in der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts (Frauentrachtzubehör und Schmuck). In: Daim, Falco (Hrsg.): Awarenforschungen 2. Wien 1992. 841–968.
- SZŐKE 2000 – SZŐKE, Béla Miklós: Grab 71 der Benediktinerabtei. In: Wieczorek, Alfred –Hinz, Hans-Martin (Hrsg.): Europas Mitte um 1000: Beiträge zur Geschichte, Kunst und Archäologie. Stuttgart 2000. 343–344.
- TEODOR 1978 – TEODOR, Dan Gh.: Teritoriul Est-Carpatic în veacurile V–XI. e. n. Iași 1978.
- TEODOR 1980 – TEODOR, Dan Gh.: Tezaurul de la Răducăneni – Iași. Studii și cercetări de istorie veche și arheologie 31. (1980) 403–423.
- TOČÍK 1971 – TOČÍK, Anton: Flachgräberfelder aus dem IX. und X. Jahrhundert in der Südwestslowakei. Slovenská archeológia 19. (1971) 135–276.
- TÜRK 2009 – TÜRK Attila: A szaltovói kultúrkör és a magyar őstörténet régészeti kutatása. In: G. Tóth P. – Szabó P. (szerk.): Középkortörténeti tanulmányok 6. A VI. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2009. június 4-5.). Szeged 2010. 261–306.
- TÜRK 2012 – TÜRK Attila: Perspektívák a honfoglalás kori hagyaték keleti kapcsolatrendszerének kutatásában a természettudományos módszerek szemszögéből. In: Absztraktkötet a „Hadak útján” Népvándorlásokor Fiatal Kutatóinak XXII. Konferenciájára. Visegrád Királyi Palota, 2012. október 4 – 6. Visegrád 2012. 22–23.
- WACHOWSKI 1981 – WACHOWSKY, Krzysztof: Ziemie polskie a Wielkie Morawy. Studium archeologiczne kontaktów w zakresie kultury materialnej. (Polen und Großmähren. Archäologische Studie zu den Kontakten auf dem Gebiete der materiellen Kultur.) Przegląd Archeologiczny 29. (1981) 151–197.

I. tábla

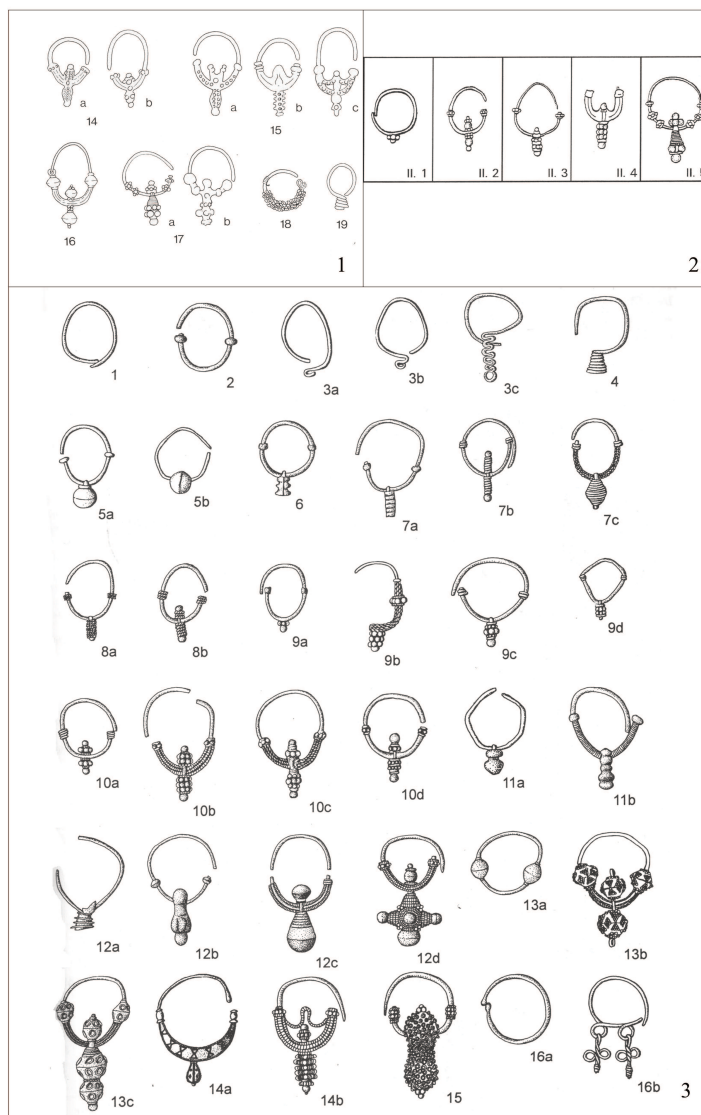
I.1. A Csekej–Templom-dűlő lelőhely 375. sírjának leletei (REJHOLCOVÁ 1995. alapján); I.2. Nyitra–Sindolka lelőhely 11. sírja és sírleletei (FUSEK 2003. alapján)

II. tábla

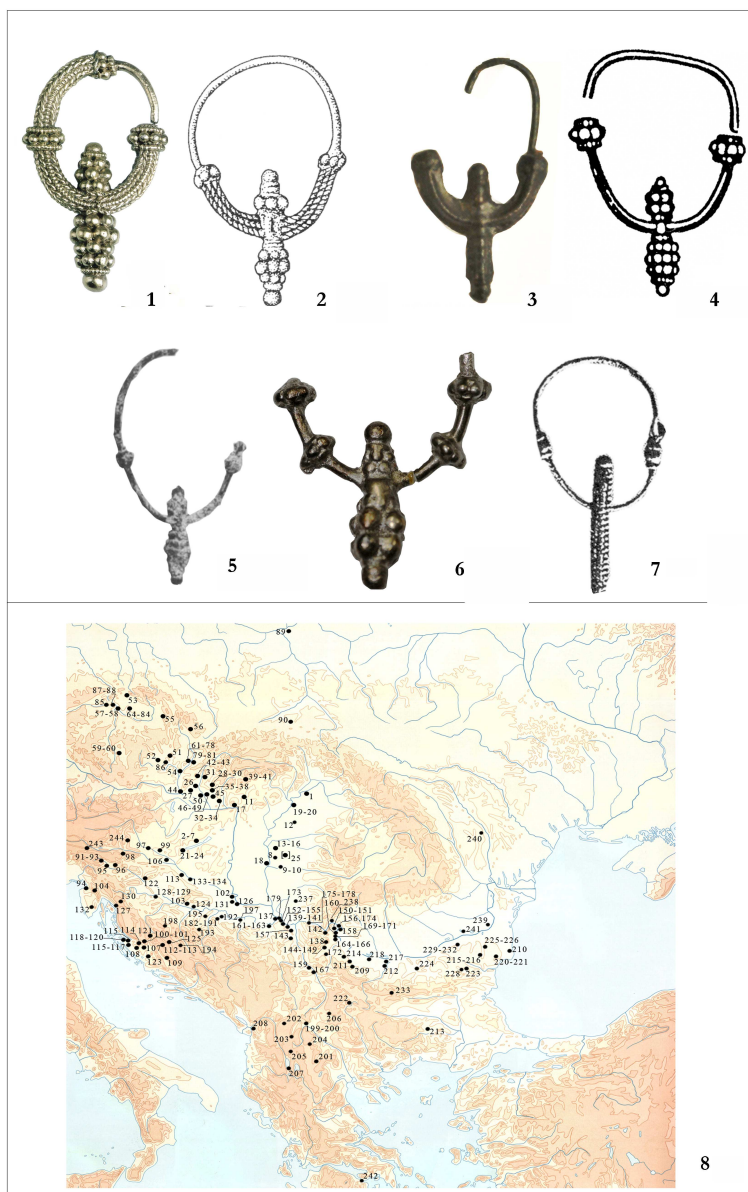
II.1. A Csekej–Templom-dűlő lelőhely 426. sírjának leletei (REJHOLCOVÁ 1995. alapján); II.2. A tornóci temető szőlőfürtcsüngős ékszerei (Fotók: Bíró Ádám; a rajzok: TOČÍK 1971 alapján)

III. tábla

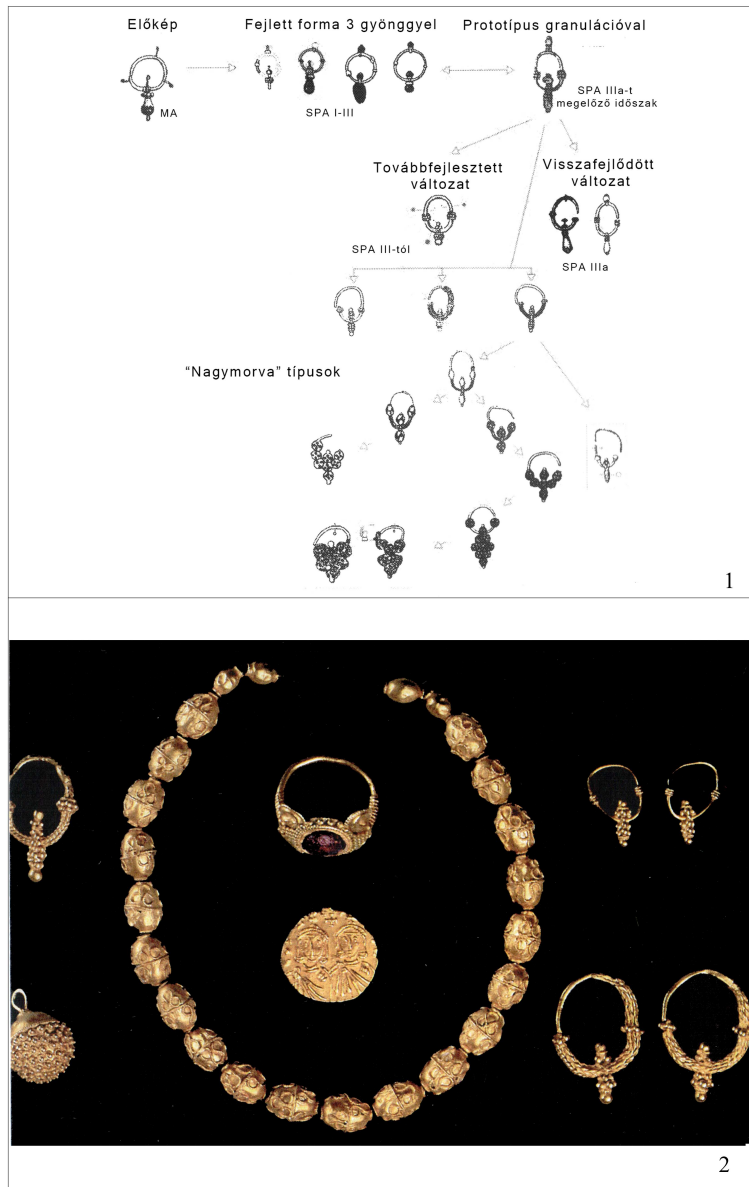
III.1. J. Giesler csoportosítása a Kárpát-medencei köznépi sírok függőtípusairól (GIESLER 1981. alapján); III.2. V. Grigorov által készített klasszifikáció szőlőfürtös függőkről (GRIGOROV 2007. alapján); III.3. A morva temetőben előforduló, M. Hanuliak által csoportosított karikaékszerek (HANULIAK 2004. alapján)

IV. tábla

IV.1–7. A 9–11. századi szőlőfürtös fülbevalók klasszifikációja: IV.1. I.1. altípus;
IV.2. I.2. altípus; IV.3. II. típus; IV.4. III.1. altípus; IV.5. III.2. altípus;
IV.6. IV. altípus; IV.7. V. altípus; IV.8. A tárgytypus elterjedése és felgyűjtött
lelőhelyei

V. tábla

V.1. S. Eichert elképzelése a szőlőfürt- és gömbdíszes függők kialakulásáról és tipológiájáról (EICHERT 2010. felhasználásával); V.2. A Trilj-ben előkerült leletek egy része (PITEŠA 2009. alapján)

*The question of the Moravian continuity and the conquering Hungarians
in the aspect of grape bunch pendants' chronology*

The topic of the work is a jewellery find in the 9–11th century Čakajovicach with special emphasis on earrings with grape bunch pendants (this type of earrings was continuously in fashion throughout the 9–11th century) and S-terminated rings. Similar earrings from the cemetery of Carpathian basin show that these findings could not only be connected to the Northern (formerly Moravian) territory but also to the Southern (Byzantine) regions. Through these artefacts the paper touches on the historical discussion about the continuous habitation of the territory and also about the Hungarian tribes having arrived to the region.

Tartalomjegyzék

<i>Makk Ferenc</i>	Előszó a sorozathoz	5
<i>Sartha Annamária</i>	Károly Róbert és Nagy Lajos egészsége és betegségei	7
<i>Langó Déter</i>	Morva kontinuitás és a honfoglaló magyarság kérdése a szőlőfürtös függők kapcsán	37
<i>Maléth Ágnes</i>	Viták a konstanzi zsinaton	57
<i>Révész Éva</i>	Idő és emlékezet. A kora Árpád-kori keleti kereszténység hazai kutatásáról	73
<i>Szabados György</i>	Magyar államszervezet a X. században	85
<i>Teisler Éva</i>	A Hartvik-legenda XIV. századi oklevelekben fennmaradt változatai	131
<i>Vajda Tamás</i>	Adalékok a Dél-Alföld késő középkori demográfiájához	145
<i>Vida Beáta</i>	„Monasterium de Erche situm in insula loci secreti“. Ercsi monostorának története	181
<i>Tartalom</i>		199

Készítette az Generál Nyomda Kft.

6728 Szeged Kollégiumi u 11/h

www.generálnyomda.hu

Készült B5 méretben, 100 példányban.

Borítókép:

„Martin Le France: Le champion des dames” 1451-es kéziratának illusztrációja

Borítóterv: Révész Éva